

HUMANISTA ALAPOKMÁNY

A humanisták ennek a kornak a gyermekei. Elődjüknek ismerik el a történelmi humanizmust, és a legkülönbözőbb kultúrák örökségéből merítenek, nem csak azokéból, amelyek pillanatnyilag központi helyen állnak. Ezek a nők és férfiak azonban képesek maguk mögött hagyni korukat, és felvázolni egy új világ körvonalait.

A humanisták érzik mély történelmi gyökereiket, és tudják, hogy a jövőjük még távolabbra vezet. A jövőbe tekintenek és harcolnak a jelenkor általános válságának leküzdéséért. Derűlátóak, hisznek a szabadságban és a társadalmi haladásban.

A humanisták internacionalisták, és egy *egyetemes emberi nemzet* létrehozásán fáradoznak. Egységében látják a világot, amelyben élnek, és közvetlen környezetükben tevékenykednek. Nem a világ uniformizálása a céljuk, hanem a sokféleség, az etnikai, nyelvi és szakásbeli különbségek, a helyi, regionális és autonóm sokszínűség, az eszmék és az elgondolások sokasága, a néphit, az ateizmus és a vallás változatossága, a munka és az alkotás sokoldalúsága.

A humanisták nem szolgálnak senkinek; nincsenek vezetőik és főnökeik, és magukat sem tekintik senki képviselőjének vagy feljebbvalójának. A humanisták nem akarnak központi államhatalmat, sem azt helyettesítő államalakulatot. A humanisták nem akarnak rendőri hadsereget, sem azt helyettesítő fegyveres bandákat.

Ám a humanisták elképzeléseit fal választja el a mai világ valóságától. Eljött az idő, hogy leromboljuk ezt a falat. Ehhez pedig a világ valamennyi humanistájának össze kell fognia.

1. A GLOBÁLIS TŐKE

Íme az általános igazság: a pénz minden. A pénz a kormány, a törvény, a hatalom. Az alapvető megélhetés. De ugyanakkor a művészet, a filozófia és a vallás is. Pénz nélkül semmi sem történik; pénz nélkül semmi sem lehetséges. Pénz nélkül emberi kapcsolatok sincsenek. Pénz nélkül nincs intim magánélet, de még a pihentető magány sem teremthető meg pénz nélkül.

Ám kapcsolatunk ezzel az „általános igazsággal” igencsak ellentmondásos. A többség nincs megelégedve ezzel a helyzettel. A pénz zsarnoksága alatt élünk. És ez a zsarnokság korántsem elvont, hiszen van neve, vannak képviselői, végrehajtói és tagadhatatlan ténykedési formái.

Ma nem feudális gazdaságról vagy nemzeti iparról van szó; még csak nem is regionális csoportok érdekeiről. Ma arról van szó, hogy ezek a tovább élő történelmi formációk a nemzetközi fináncsőke parancsainak engedelmessé válnak. A világszerte koncentrálódó, spekulatív tőkének. Ily módon még a nemzeti államoknak is hitelekre és kölcsönökre van szükségük a fennmaradásukhoz. Mindenki befektetésekért koldul és garanciákat nyújt ahhoz, hogy a banktőke hozhassa meg a végső döntéseket. Hamarosan eljön az idő, amikor maguk a vállalatok, a földek és a városok is a banktőke kizárólagos tulajdonát képezik. Hamarosan eljön az államellenesség ideje, amikor a régi rendet meg kell semmisíteni.

Ezzel egyidőben szertefoszlik a régi szolidaritás. Végeredményben a társadalmi kötelek felbomlásáról van szó, és a közös gondok ellenére egymástól elszigetelt, közönyös embermilliók világának eljövételéről. A nagytőke nemcsak az objektív valóságot uralja azáltal, hogy ellenőrzése alá vonja a termelőeszközöket, hanem a szubjektív valóságot is, amennyiben a tájékoztatási eszközöket is ellenőrzi. Ilyen körülmények között kényükre-kedvükre rendelkezhetnek az anyagi és társadalmi erőforrások felett, menthetetlenül elpusztítva a természetet és fokozatosan kiirtva az emberiséget. Mindehhez rendelkezésükre áll a megfelelő technológia is. És ahogy tönkretették a vállalatokat és az államot, az értelem tudományát is lealacsonyítják nyomort, pusztulást és munkanélküliséget hozó technológiává.

A humanistáknak nincs szükségük hosszas érvelésre ahhoz, hogy hangsúlyozzák, a világnak megvan a szükséges technológiai képessége hatalmas területek olyan problémáinak gyors megoldásához, mint az általános foglalkoztatás, az élelmezés, az egészségvédelem, a lakásellátás és -építés. Az, hogy nem élnek ezzel a lehetőséggel, egyszerűen azért van, mert a nagytőke vérlázító spekulációja megakadályozza.

A nagytőke már meghaladta a piacgazdaság korát, és kezdi arra idomítani a társadalmat, hogy szálljon szembe a maga teremtette káosszal. Ez ellen az értelmetlenség ellen nem az ész dialektikus érveit, hanem a legsötétebb fajgyűlölő, fundamentalista és fanatikus erőket sorakoztatják fel. És ha ez a neo-irracionalizmus kerekedik felül egyes területeken és közösségekben, a haladó erők cselekvési lehetőségei egyre jobban leszűkülnek. Másrészt viszont dolgozók milliói ébredtek már rá a központi államhatalom irrealitására és a kapitalista demokrácia csalárdságára. Ezért láznak fel a munkások korrump szakszervezeti vezetőik ellen, csakúgy, ahogy a népek is megkérdőjelezzik pártjaikat és kormányukat. Ezeknek a megmozdulásoknak azonban utat kell mutatni, mert másképp egyhelyben topogó, spontán megnyilvánulásokká merevednek. A nép közt kell megvitatni a termelés tényezőinek alapvető kérdéseit.

A humanisták számára a termelésnek olyan tényezői vannak, mint a munka és a tőke, és ezeken kívül ott van még a spekuláció és az uzsora. A jelenlegi helyzetben a humanisták azért küzdenek, hogy az első két tényező közt fennálló abszurd viszony gyökeresen megváltozzék. Idáig ránk kényszerítették, hogy a haszon a tőkét illeti, a bér pedig a munkást, és az egyenlőtlenséget a befektető „kockázatvállalásával” indokolták... mintha a munkások nem kockáztatnák jelenüket és jövőjüket a munkanélküliség és a válság hányattatásai közepette.

Jelentős szerep jut még a vállalatvezetésnek és a döntéshozatalnak is. Az a haszon, amelyet nem fektetnek be újra a vállalatba, vagy nem annak fejlesztésére vagy bővítésére használnak, a tőkespekulációt szolgálja. Az a haszon, amely nem teremt új munkalehetőséget, a tőkespekulációt szolgálja. Következésképpen, a dolgozók harcának elsősorban arra kell irányulnia, hogy rákényszerítse a tőkét a lehető legnagyobb termelékenységre. Ez azonban csak akkor valósulhat meg, ha a dolgozók részt kapnak a vezetésben és a termelés irányításában. Másképp nem kerülhetnek el a tömeges elbocsátásokat, a vállalatok bezárását és leépítését. Az igazi nagy kárt az alacsony beruházási szint, a csalárd bukás, a kényszerű eladósodás és a tőke kimenekítése jelenti, nem pedig az a haszon, amit a termelékenység növelése hozna. Ha valaki még mindig azt bizonygatná, hogy a munkásoknak ki kell sajátítaniuk a termelőeszközöket, ahogy azt a XIX. században tanították, gondoljon csak a létező szocializmus nemrégiben bekövetkezett bukására.

Arra az ellenvetésre, hogy ha a tőkét ugyanúgy sarokba szorítjuk, ahogy a munkások sarokba vannak szorítva, akkor az számára ígéretesebb területekre menekül, azt tudom mondani, hogy ez már nem sokáig lehetséges, mivel a fennálló szerkezet irracionális jellege előbb-utóbb telítettséget és világméretű válságot idéz elő. Ez az ellenvetés, amellyel hogy egy alapvető erkölcsstelenségből indul ki, figyelmen kívül hagyja a tőke pénzoligarchiához való átáramlásának történelmi folyamatát, amelynek következtében a gyáros maga is a döntésből kizárt alkalmazottá válik abban a láncolatban, amelynek látszólag független eleme. Másrészt, a hanyatlási folyamat felgyorsulása a gyarost is rákényszeríti e tények átgondolására.

A humanisták tudják, hogy nem csak a munkaügy területén kell tevékenykedniük, hanem a politikában is, hogy megakadályozzák, hogy az állam a nemzetközi fináncztőke eszközévé váljon, és hogy igazságossá tegyék a termelés tényezőinek viszonyát és visszaadják a társadalom önállóságát, amelyetől megfosztották.

2. A FORMÁLIS ÉS A VALÓS DEMOKRÁCIA

A demokrácia épülete romokban hever, mióta alapjai: a hatalmi csoportok függetlensége, a népképviselő és a kisebbségek tiszteletben tartása megrendültek.

A hatalmi csoportok elméleti függetlensége csak ámitás. Elég, ha a gyakorlatban megvizsgáljuk eredetüket és összetételüket, és máris felfedezhetjük a szoros szálakat, amelyek egymáshoz fűzik őket. Nem is lehet másképp. Valamennyien egyazon rendszer részei. Így aztán egymásközi gyakori marakodásuk, az egymás fölé rendelt funkciók, a korrupció és a szabálytalanságok ugyanazt a képet mutatják, mint egy-egy ország gazdasági és politikai helyzete.

Most pedig szóljunk a népképviselőtről. Az általános választójog elterjedésétől kezdve úgy gondolták, hogy a választást csupán egyetlen lépés választja el a népképviselő mandátumának gyakorlásától. De az idő múlásával világossá vált, hogy az első lépésben sokan megválasztanak keveseket, a másodikban pedig ezek a kevesek becsapják a sokakat, és mandátumuktól idegen érdekeket képviselnek. Ez a hiba pedig a nép érdekeitől eltávolodó, klikkekre szűkült politikai pártokban gyökerezik. A pártgépezetben ugyanis az érdekcsoportok pénzelik a jelölteket, és diktálják követendő politikájukat. Mindez a népképviselő eszméjének és megvalósításának mély válságára utal.

A humanisták azért küzdenek, hogy megváltoztassák a népképviselő gyakorlatát, hogy nagyobb hangsúlyt fektessenek a néppel való konzultációra, a népszavazásokra és a jelöltek közvetlen megválasztására. Számos országban még ma is érvényben vannak olyan törvények, amelyek politikai pártoknak rendelik alá a független jelölteket, illetve kibúvókat nyújtanak és gazdasági korlátokat emelnek a társadalom akaratával szemben. Minden olyan alkotmány vagy törvény, amely ellenkezik az állampolgárok azon jogával, hogy szabadon válasszanak és megválaszthatók legyenek, alapvetően csúfot űz a valódi demokráciából, ami pedig minden törvényes rend csúcса. Ha pedig esélyegyenlőséget hirdetünk, akkor a választási időszakban a lakosság rendelkezésére kell bocsátani a tájékoztató eszközöket, hogy a jelöltek egyforma eséllyel ismertethessék terveiket. Másfelől törvényeket kell hozni a politikai felelősségről annak érdekében, hogy azok, akik nem teljesítik választási ígéreteiket, törvénysértőnek minősüljenek, elveszítsék mentelmi jogukat, és vállalják leváltásuk illetve politikai elítélésük kockázatát. Mert a másik megoldás, ami jelenleg érvényben van, és amely szerint az ígéretszegő pártok és személyek csak az elkövetkező választások urnái előtt bűnhődnek, egyáltalán nem vet gátat az általuk képviselt tömegek becsapását jelentő második lépés megtételének. Ami pedig a sürgető ügyekben történő közvetlen konzultációt illeti, ennek gyakorlati megvalósítására nap mint nap új lehetőségek nyílnak. Nem a felmérések és a manipulált közvéleménykutatások előtérbe helyezése a cél, hanem a társadalmi részvétel és a – fejlett számítógépes eszközökkel ma már biztosítható – közvetlen szavazás megkönnyítése.

A valódi demokráciában a kisebbségeknek is biztosítani kell az arányuknak megfelelő képviseletet, és minden eszközzel elő kell segíteni gyakorlati bevonásukat a fejlesztésbe. Ma, az idegengyűlölettől és megkülönböztetéstől sújtott kisebbségek aggóva sürgetik elismerésüket, és a humanisták felelőssége is, hogy ez az ügy a legfontosabbak közé emelkedjen, és hogy a küzdelem egyik fő célja a nyílt vagy burkolt újfasizmus legyőzése legyen. A kisebbségi jogokért folytatott küzdelem végeredményben az emberiség egészéért folyik.

De egy-egy soknemzetiségű országban az is előfordul, hogy a központi államhatalom – amely mára a nagytőke érzéketlen eszközévé vált – egész tartományokat, régiókat vagy autonóm közigazgatási egységeket részesít ugyanolyan megkülönböztetésben, mint a kisebbségeket. Ennek véget kell vetni, mégpedig egy olyan föderatív szervezet bevezetésével, amelyben a tényleges politikai hatalom újra a fent említett történelmi és kulturális egységek kezébe kerül.

Végeredményben tehát a tőke és a munka, valamint a valódi demokrácia kérdésének előtérbe helyezése, és az államszervezet decentralizálásának szorgalmazása olyan politikai harc, amely egy új típusú társadalom létrehozásáért folyik. Egy rugalmas, állandóan változó társadalomé, amely összhangban van a ma még függőségben szenvedő népek dinamikus fejlődő igényeivel.

3. A HUMANISTÁK ÁLLÁSPONTJA

A humanisták tevékenysége nem Istenről, a természetről, a társadalomról és a történelemről alkotott légbőlkapott elméleteken nyugszik. Kiindulópontját az életszükségletek jelentik, azaz a szenvedés elkerülése és a jólét megteremtése. Az emberi élet szükségletei közé kell számítanunk a jövőképet is, amely a múltbeli tapasztalatokon és a jelenlegi helyzet javításának igényén alapul. Tapasztalataink nem egyszerűen a természetes és fiziológiai kiválasztódás és felhalmozás eredményei, mint a többi élőlény esetében, hanem társadalmi és egyéni tapasztalatok összessége, amelyet a ma még meglévő szenvedés megszüntetésére és jövőbeli elkerülésére használunk fel. Az ember társadalmi termékekben felhalmozódó tevékenysége nemzedékről nemzedékre öröklődik és formálódik, szüntelenül küzdve a természeti és a konkrét testi körülmények javítása érdekében. Emberi létünket tehát történelmi kategóriában kell meghatározni, mint olyan tevékenységi formát, amely képes a környező világ és az ember tulajdon természetének átalakítására. Mindahányszor valamely egyén vagy embercsoport erőszakkal mások fölébe kerekedik, megakasztja a történelmi folyamatot és „természeti” tárgyakká alakítja áldozatait. A természetnek nincsenek szándékai, így azáltal, hogy megtagadjuk mások szabadságát és szándékait, természeti tárgyakká, használati tárgyakká alacsonyítjuk le őket.

Az emberiség lassan felfelé ívelő fejlődéséhez át kell alakítani a természetet és a társadalmat, megszüntetve az emberek mások általi erőszakos, állati kisajátítását. Amikor ez megvalósul, az emberiség a történelem előtti időkből átlép majd az igazi, emberi történelembe. De addig sem szabad mást központi értéknek tekinteni, mint a szabadságában kiteljesedő emberi lényt. Ezért a humanisták azt hirdetik: „Az ember mindennél előbbre való, és egyetlen ember sem alábbvaló a másiknál.” Ha a központba Istent, az államot, a pénzt vagy bármi mást helyezünk, ezzel alájuk rendeljük az embert, és megteremtjük a feltételeket későbbi leigázásához és feláldozásához. A humanisták előtt mindez világosan kirajzolódik. A humanisták közt vannak hívők és ateisták, de világnézetük és tevékenységük alapja nem a hitük vagy az ateizmusuk, hanem az ember és közvetlen szükségletei. És ha a jobb világért folytatott harcuk során olyan szándéokra bukkannak, amely előbbre viszi a történelmet, ezt a hitet vagy új felfedezést az ember szolgálatába állítják.

A humanisták alapvető kérdésfeltevése a következő: akarunk-e élni, és ha igen, milyen körülmények között.

A humanisták elutasítják a testi, gazdasági, faji, vallási, nemi és ideológiai erőszak minden formáját, amelyek akadályozzák az emberi haladást. A humanisták elítélik a megkülönböztetés minden nyilvánvaló és burkolt formáját.

A humanisták nem erőszakosak, de mindenekelőtt nem gyávák, és nem félnek szembe szállni az erőszakkal, mert e tevékenységük nem céltalan. A humanisták személyes életüket összekötik társadalmi életükkel. Nem állítanak fel hamis ellentétpárokat, ez integritásuk alapja.

Itt húzódik hát a humanizmus és az antihumanizmus választóvonalára. A humanizmus a munka kérdését helyezi szembe a nagytőkével, a valódi demokráciát a formális demokráciával, a decentralizációt a központosítással, a megkülönböztetés elítélését a megkülönböztetéssel, a szabadságot az elnyomással, az értelmes életet a lemondással, a cinkossággal és az abszurditással.

Mivel a humanizmus a szabad választáson nyugszik, övé a jelenlegi egyetlen érvényes etika. Ugyanígy, mivel hisz a szándékban és a szabadságban, különbséget tud tenni hiba és rosszindulat, megtévedt ember és áruló között.

4. A NAÍV HUMANIZMUSTÓL A TUDATOS HUMANIZMUSIG

A humanizmusnak a társadalom alapjaiban, a munkahelyeken és a dolgozók otthonában kell egyszerű tiltakozásból olyan tudatos erővé formálódnia, amely a gazdasági szerkezet átalakítására törekszik.

A szakszervezetek harcos tagjainak és a haladó pártok tagjainak akkor lesz egységes a harca, ha a szervezeteiken belüli csoportosulásokat sikerül úgy átalakítaniuk, hogy a közvetlen érdekeket szolgáló követeléseik elébe, mindenek fölé helyezték a humanizmus alapeszméit.

Az igazságtalanságokra általában igen érzékeny diákok és tanárok széles rétegeiben tudatosodik majd az átalakítás szándéka, ahogy a rendszer általános válsága egyre jobban sújtja őket. És a mindennapok tragédiáit közelről tapasztaló sajtó munkatársai is támogathatják a humanisták tevékenységét, akárcsak az értelmiségnek azok a képviselői, akik szemben állnak a jelenlegi embertelen rendszert mozgató szabályokkal.

Sok olyan emberi szenvedést okozó helyzet van, amely a nincstelenség és a megkülönböztetettek érdekeit szolgáló, önzetlen tevékenységre sarkall. Alkalmanként egyesületek, önkéntes csoportok és a társadalom jelentős rétegei mozdulnak meg és járulnak hozzá a haladáshoz. Egyik kétségbevonhatatlan értékű hozzájárulásuk éppen abban áll, hogy felhívják a figyelmet a problémákra. Ezek a csoportok azonban nem a bajok forrását jelentő rendszer megváltoztatását tűzik ki tevékenységük céljául. Tevékenységük inkább humanitárius, mint tudatosan humanista. Vannak azonban köztük olyan szervezett tiltakozások és akciók, amelyek elmélyíthetők és kiterjeszthetők.

5. AZ ANTIHUMANISTA TÁBOR

Ahogy a nagytőke által mozgósított erők egyre inkább fojtogatják a népeket, úgy keletkeznek mindenféle összefüggéstelen mozgalmak, amelyek az elégedetlenséget kihasználva egyre erősödnek, és koholt bűnbakok ellen irányulnak. Ezeknek az újfasiszta mozgalmaknak a mélyén az emberi értékek teljes tagadása húzódik meg. Vannak olyan megtévesztő, környezetvédő mozgalmak is, amelyek az ember helyett a természetet helyezik előtérbe. Nem azt hirdetik, hogy az ökológiai katasztrófa azért végzetes, mert az emberiség létét veszélyezteti, hanem azt, hogy az ember merényletet követett el a természet ellen. Néhány ilyen irányzat szerint az ember beszennyeződött, és így most beszennyezi a természetet is. Számukra jobb lenne, ha az orvostudománynak nem sikerült volna sok betegség leküzdése és az életkor meghosszabbítása. Azt hangoztatják, hogy „az első a Föld!”, és ezzel a náciizmus jelszavaira emlékeztetnek. Ettől már csak egy lépés a tisztátalan kultúrák és a mindent bemocskoló külföldiek megkülönböztetése. Ezek a mozgalmak az antihumanizmus körébe tartoznak, mert alapjában véve megvetik az emberi nemet. Szónokaik önmagukat sem becsülik, és ezáltal a divatos nihilista, öngyilkos irányzatokat követik.

A környezetvédelem éleslátó emberek jelentős tömegeit vonzza, mert felméri az ezen a területen kialakult helyzet súlyosságát. És ha a környezetvédelem kellően humanista jelleget ölt, akkor majd a katasztrófa okozói, azaz a nagytőke, az iparvállalat-láncolatok és a hadiipari komplexumokkal szoros rokonságban álló, destruktív vállalatok ellen folytatja a küzdelmét. Akkor nem elsősorban a fókák sorsa foglalkoztatja majd, hanem az éhínség, a felhalmozás, a csecsemőhalandóság, a betegségek, és a világ sok területét sújtó egészségügyi és lakásellátási hiányosságok. Előtérbe helyezi majd a fejlett világot sújtó munkanélküliség, kizsákmányolás, fajüldözés, megkülönböztetés és türelmetlenség megszüntetését. Azét a világét, amely irracionális növekedést előidézve zavarja meg az ökológiai egyensúlyt.

Nem szükséges különösebb bőséggel taglalnunk a jobboldali mozgalmaknak az antihumanizmus politikai eszközeként betöltött szerepét. Ezekben a rosszindulat olyan méreteket ölt, hogy időről-időre nem ártallják a „humanizmus” képviselőinek mondani magukat. Ebből az irányzathoz nem hiányzik a ravasz papság sem, amely kidolgozta az „Istenközpontú humanizmus” nevetséges elméletét. Ezek az emberek, a vallásháborúk és az inkvizíció szülőatyjai, a nyugati humanizmus

történelmi elődeinek hóhérai még áldozataik erényeit is kisajátították, és úgymond „megbocsátották” a történelmi humanisták „eltévelyedéseit”. A szavak kisajátításában pedig olyan mértékű a rosszindulat és a kalandorság, hogy az antihumanizmus képviselői a „humanizmus” neve mögé próbálnak rejtőzni.

Az antihumanizmus eszközeit, erőforrásait, formáit és megnyilvánulásait lehetetlenség felsorolni. Legagyafúrtabb irányzatainak megvilágítása azonban mindenképpen segíthet sok spontán vagy naiv humanistának abban, hogy átértékelje nézeteit és társadalmi tevékenységének értelmét.

6. A HUMANISTA AKCIÓFRONTOK

A humanizmus akciófrontokat szervez a munkahelyi, a lakóhelyi, a szakszervezeti, a politikai és a kulturális területeken azzal a szándékkal, hogy társadalmi mozgalommá szélesedjék. Ezáltal lehetőséget teremt különféle haladó erők, csoportok és magánszemélyek csatlakozására anélkül, hogy ezeknek fel kellene adniuk egyéniségüket és sajátos jellegzetességeiket. A mozgalom célja egységbe fogni mindazon erőket, amelyek növekvő mértékben képesek hatni széles néprétegekre, a társadalmi átalakulásra irányítva tevékenységüket.

A humanisták nem együgyű emberek, akik romantikus korokra jellemző kinyilatkoztatásokban lelik örömeiket. Éppen ezért nem tekintik javaslataikat a társadalmi tudat legfejlettebb megnyilvánulásainak, és nem is állítják, hogy szervezeteik tökéletesek. A humanisták nem tetszelegnek a többség képviselőinek szerepében. De tetteiket mindenképpen a legjobb szándékok vezérlik: azokért a változásokért küzdenek, amelyeket ebben a korban, amelyben élünk a legmegfelelőbbnek és legmegvalósíthatóbbnak gondolnak.